

De nieuwe examens in het vmbo

De eindterm Luister- en Kijkvaardigheid in het schoolexamen vmbo

Dit jaar is voor het eerst op alle vmbo-scholen de eindterm Luister – en Kijkvaardigheid getoetst. Hoe wordt deze eindterm gedefinieerd en in de toetsen praktisch uitgewerkt? Welke voordelen bieden de kant-en-klare Citotoetsen? In dit artikel zet Saskia Sluiter alles helder op een rijtje.

Eigenlijk was een betere titel voor deze workshop geweest: 'Het nieuwste schoolexamen in het vmbo'. In de workshop heb ik namelijk aandacht besteed aan de eindterm Luister- en Kijkvaardigheid. In het huidige schooljaar (2002 – 2003) is deze eindterm voor het eerst op alle vmbo-scholen getoetst. De eindterm Luister- en Kijkvaardigheid (NE/K/4) is in het examenprogramma als volgt gedefinieerd:

De kandidaat kan:

1. luister- en kijkstrategieën hanteren
 - zoekend luisteren
 - intensief luisteren
2. compenserende strategieën kiezen en hantieren wanneer de eigen taalkennis tekortschiet
 - informatie afleiden uit de context
 - vragen naar betekenis
3. het doel van de makers van een programma aangeven
 - informatie geven
 - overtuigen
 - tot handelen aanzetten
 - amuseren
 - gevoelens uitdrukken
4. het hoofdonderwerp, de hoofdgedachte en/of de belangrijkste elementen van een programma weergeven
5. een oordeel geven over een programma op grond van aanwijsbare tekstgegevens

6. een instructie uitvoeren
7. de waarde en betrouwbaarheid aangeven van de informatie die door de massamedia verspreid wordt.

Subeindtermen en de Kijk- en Luistertoetsen

In de Kijk- en Luistertoetsen Nederlands vmbo van de Citogroep worden vrijwel alle eindtermen getoetst. Elk jaar komen deze videotoetsen uit voor de drie verschillende leerwegen (BB, KB en GL/TL). Een volledige toets bestaat uit vier toetsonderdelen. De BB- en KB-toets bestaan uit de onderdelen Tekstbegrip, Fictie, Uitvoeren van Instructies en Zoekend Luisteren. In de GL/TL-toets is het onderdeel Sprekersbedoelingen opgenomen; deze toets kent niet het onderdeel Zoekend Luisteren.

Bovendien worden in de Kijk- en Luistertoetsen enkele subeindtermen van eindterm 'Fictie' (NE/K/8) getoetst. In deze toetsen wordt ook niet alleen gebruik gemaakt van documentaires en instructieprogramma's, maar ook van films, televisieseries en toneelstukken (fictiewerken die bij de betreffende eindterm genoemd worden).

Subeindtermen toegelicht

De eerste twee subeindtermen van NE/K/4 komen in alle toetsonderdelen aan de orde; het betreft hier vaardigheden die niet in een specifieke vraag te toetsen zijn, maar die de leerling naar beste vermogen tijdens de gehele toetsafname inzet. Bij ieder toetsonderdeel is het de bedoeling dat de leerling de juiste strategie inzet. Het onderdeel 'Tekstbegrip' doet vooral een beroep op het intensief luisteren van de leerling en het afleiden van informatie uit de context. Daarentegen is het bij 'Zoekend Luisteren' veel meer de bedoeling dat de leerling bepaalde informatie oppikt.

Subeindterm 3 wordt met name in het toetsonderdeel Sprekersbedoelingen uitgewerkt.

Ook in het toetsonderdeel Fictie komt deze eindterm aan de orde. Het betreft vragen over het sprekersdoel van de persoon die aan het woord is: wil hij/zij een aanvulling geven op datgene wat aan de orde is gesteld, of wil hij/zij een tegenargument geven of bijvoorbeeld een conclusie? Bovendien wordt in dit toetsonderdeel van de leerling gevraagd een meta-standpunt in te nemen: het gaat niet alleen om de

betekenis van wat er gezegd wordt, maar vooral om de bedoeling van degene die iets zegt.

De vierde subeindterm komt in alle vmbo-toetsen aan de orde in de vorm van vragen naar de hoofdgedachte van (fragmenten van) het betreffende programma.

Subeindterm 6 is in alle toetsen uitgewerkt in het onderdeel 'Uitvoeren van Instructies'. De leerling wordt geacht intensief te luisteren en te kijken naar een instructie. Vervolgens dient de leerling te kunnen aangeven wie van de in de video getoonde personen de instructie op de juiste wijze uitvoert.

Ter illustratie: in de Kijk- en Luistertoets BB voor 2003/2004 zien we drie leerlingen en een docent die bezig zijn met bloemschikken. De docent legt uit hoe je een gerbera moet verstevigen bij gebruik in een bloemstuk. Daarvoor is een ijzerdraadje nodig van een bepaalde dikte; het ijzerdraadje moet voorzichtig om de steel worden gewonden. Vervolgens zien we drie fragmenten: leerling 1 windt een veel te dun ijzerdraadje om de steel, waardoor de bloem niet stevig staat. Leerling 2 doet het precies volgens de instructie van de docent. Leerling 3 pakt een veel te dikke ijzerdraad en wikkelt de steel om de draad. De kandidaat geeft vervolgens in het antwoordboekje aan welke leerling de gerbera goed heeft verstevigd.

De subeindtermen 5 en 7 worden getoetst als er objectieve criteria aan te wijzen zijn. Voor het beoordelen van bijvoorbeeld argumentatie bestaan criteria. Deze kunnen in de vraag genoemd worden, waarna de leerling moet aangeven of die criteria in het betreffende fragment gehanteerd worden. Een voorbeeld van een vraag bij subeindterm 7 is: 'Hoe betrouwbaar is de hier gegeven informatie?' Het antwoord is dan (bijvoorbeeld) 'Onbetrouwbaar', omdat in het fragment elke vorm van bewijs ontbreekt.

Discussie over de Kijk- en Luistertoetsen

Door het onderwijsveld wordt soms naar voren gebracht dat de totale toetslengte (variërend van 60 tot 90 minuten) te lang is. Met ingang van schooljaar 2004-2005 zal de Citogroep daarom kortere Kijk- en Luistertoetsen Nederlands aanbieden.

In de workshop ontstond ook een discussie over de aansluiting van de videofragmenten op de

belevingswereld van de leerlingen. Uiteraard streven de makers van Kijk- en Luistertoetsen (waaronder vmbo-docenten) naar een zo goed mogelijke aansluiting op die belevingswereld. Uit een pretest kan naar voren komen dat een door leerlingen als 'saai' ervaren fragment en de bijbehorende vragen keurig aansluiten bij het niveau van de betreffende leerlingen.

Voordelen Citotoetsen

Een groot voordeel van de Citotoetsen is dat zij 'valide', 'betrouwbaar' en 'efficiënt' zijn. Validiteit betekent dat in de Citotoetsen alle subeindtermen van Luister- en Kijkvaardigheid getoetst worden. De betrouwbaarheid van de Citotoetsen wordt gewaarborgd doordat pretesten worden uitgevoerd in de doelgroep; het videomateriaal en de bijbehorende vragen worden getest op diverse scholen. Daarnaast heeft de toets een grote betrouwbaarheid doordat deze vanuit statistisch oogpunt gezien, voldoende vragen bevat. Door deze statistisch verantwoorde toetsing biedt de toets u ook de mogelijkheid de resultaten van uw leerlingen te vergelijken met de landelijke resultaten. Uiteraard geldt dit alleen indien alle scholen de door de Citogroep voorgestelde normering handhaven. Deze normering staat in de handleiding bij de toetsen. Efficiëntie van een toets wordt bereikt door standaardisatie van de toetsvorm. Dit betekent dat een leerling na goede instructie en training niet voor onverwachte toetselementen komt te staan tijdens de daadwerkelijke toets.

Bovenstaande informatie maakt duidelijk dat het gebruik van de Citotoetsen u veel tijd en energie kan besparen. Deze toetsen zijn kant-en-klaar; het zelf uitzoeken en 'toetsgeschied' maken van video-opnames is wellicht een uitdaging, maar is enorm tijdrovend, evenals het maken van relevante vragen. Tot slot van de workshop en van deze bijdrage wil ik ieder van u wijzen op de mogelijkheid om uw vragen en opmerkingen aan de makers van de Citotoetsen door te geven. Hiertoe kunt u het volgende e-mailadres gebruiken: luistertoetsen@citogroep.nl.

Voor meer informatie over de Kijk- en Luistertoetsen kunt u een kijkje nemen in de webwinkel op www.citogroep.nl.

Met dank aan Klaas Schreuder, wetenschappelijk medewerker Nederlands vmbo.